

О. В. Овдін,
к. і. н., доцент, доцент кафедри права та європейської інтеграції,
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0002-7806-5061

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.7.71

ПОДОЛАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ ТА ЇЇ НАСЛІДКІВ У МІСТІ КРИВОМУ РОЗІ

O. Ovdin,
PhD in Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Law and European Integration, Dnipropetrovsk Regional Institute for Public Administration,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

OVERCOMING THE DEMOGRAPHIC CRISIS AND ITS CONSEQUENCES IN KRYVYI RIH

Статтю присвячено напрямам подолання демографічної кризи у місті Кривому Розі Дніпропетровської області. Місто було обрано у якості прикладу типового великого промислового міста Сходу України. Розглядаються причини та витоки демографічної кризи у місті. Досліджується її розвиток у роки незалежності. Аналізуються ключові демографічні показники. На основі матеріалів вітчизняної статистики, встановлюється, що у 2020 р. демографічна ситуація у місті набула катастрофічних ознак. Визначаються наслідки депопуляції для подальшого розвитку міста, як вже існуючі, так і потенційні. Робиться висновок щодо необхідності активізації регулювання демографічних процесів з боку місцевої влади та внесення відповідних змін до Стратегічного плану розвитку міста. Зазначається щодо об'єктивної неможливості досягнення рівня простого відтворення у місті, але реальної перспективи мінімізації як демографічної кризи, так і її наслідків. Окреслюються шляхи підвищення народжуваності, скорочення смертності та покращення міграційної динаміки.

This paper is devoted to the directions of overcoming the demographic crisis in the City of Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk Region. This city was chosen as an example of a typical large industrial city of Ukraine.

The paper considers the causes and origins of the demographic crisis in the city. Its development in the years of independence is studied. The indicators of births, deaths, natural increase, migration dynamics and life expectancy are analyzed. The demographic situation in the city is compared with the average Ukrainian and regional indicators. There are also considered the modern demographic problems of Kryvyi Rih. Based on the materials of national statistics, it is established that in 2020, the demographic situation in the city has become catastrophic, when the birth rate compensates for only 38% of deaths. The consequences of depopulation, both existing and potential, are determined for the further development of the city.

It is established that the necessary attention is not paid to the demographic problems in the city, and they are not even mentioned in the Strategic Development Plan of Kryvyi Rih until 2025. The conclusion is made that local authorities have to intensify the regulation of the demographic processes, and appropriate changes are required to be introduced into the said Strategic Plan. It is specified that achieving the level of simple reproduction in the city is objectively impossible, but it is emphasized that the real prospect of minimizing both the demographic crisis and its consequences exists.

The directions of regulating the demographic processes at the local level are determined using the example of Kryvyi Rih. The ways to increase the birth rate are outlined; in particular, it is proposed to introduce a direct local payment at the birth of a child. The causes of ultra-high mortality in the city and opportunities for its reduction are established. It is proposed to pay attention to the involvement of young people in the city, as well as to improve the process of integration of temporarily displaced persons. The role of higher education institutions in the formation of positive migration dynamics is emphasized.

Ключові слова: демографічна криза, депопуляція, державне управління, міграція, місто, народжуваність, природний приріст, чисельність населення.

Key words: demographic crisis, depopulation, public administration, migration, city, birth rate, natural increase, population.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За 30 років, що минули після проголошення незалежності нашої держави у 1991 р., її населення скоротилося на 8 млн. Депопуляція охопила переважну більшість регіонів України. В окремих областях смертність більш ніж у 2 рази перевищила народжуваність. Наприклад, у 2020 р. на Дніпропетровщині народжуваність становила 21,3 тис., а смертність — майже 55,3 тис. Суттєво скоротилося та продовжує скорочуватися населення у багатьох великих промислових містах Сходу та Півдня України. Одним із достатньо типових прикладів є розвиток демографічної кризи у місті Кривий Ріг, який за чисельністю населення є восьмим містом України, другим на Дніпропетровщині та найбільшим серед міст, які не є обласними центрами.

Хоча втручання держави у демографічні процеси є далеко не завжди виправданим, проте у випадку сучасної України його актуальність є досить високою. Пом'якшення негативних наслідків демографічної кризи як на державному, так і на місцевому рівні вимагає відповідних дій із боку влади, які повинні ґрунтуватися на сучасних дослідженнях у галузі публічного управління та адміністрування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми демографічної кризи розглядалися у працях багатьох українських вчених, передусім демографів, соціологів та економістів, зокрема Е. Лібанової, С. Пи-

рождкова, І. Прибиткової, В. Стещенко, Н. Левчук, Н. Рингач тощо. За останнє десятиліття з'явилася низка праць у галузі публічного управління та адміністрування присвячених державному регулюванню демографічними процесами, зокрема дослідження А. Дегтяря, О. Долінченко, М. Кравченко, О. Малиновської, Л. Мельничук, С. Мокрецова та Н. Рингач. Проте багато аспектів проблеми залишилися ще недостатньо дослідженими. Не було приділено необхідної уваги напрямом мінімізації демографічної кризи на місцевому рівні; не було запропоновано ефективної стратегії демографічної розвитку з урахуванням специфіки великого промислового міста.

МЕТА СТАТТІ

Головною метою цієї роботи є визначенні напрямів удосконалення регулювання демографічних процесів та покращення демографічної ситуації у Кривому Розі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Демографічна криза виникла у Кривому Розі на початку 90-х рр. минулого століття і була обумовлена цілою низкою факторів, серед яких: скорочення народжуваності, зростання смертності, зменшення міграційного приросту, а згодом і від'ємне сальдо міграції. Важким у демографічній історії міста був період 1998—2002 рр., коли смертність перевищувала народжуваність більш ніж удвічі [1]. Якщо згідно з переписом 1989 р. населення Кривого Рогу становило 713,1 тис. мешканців, то

Таблиця 1. Динаміка чисельності населення Дніпропетровської області та м. Кривий Ріг у 1989—2020 рр.

	Чисельність населення			Скорочення чисельності населення за період 1989—2020 рр.	
	на 12 січня 1989 р. (перепис населення), тис. осіб	на 5 грудня 2001 р. (перепис населення), тис. осіб	на 1 січня 2021 р. (оцінка Укрстату), тис. осіб	тис. осіб	%
Дніпропетровська область	3 881,2	3 567,6	3 142,0	739,2	19,0
м. Кривий Ріг (міськрада)	769,1	710,4	615,5	117,6	20,0

**Таблиця 2. Демографічний розвиток м. Кривий Ріг
(з урахуванням населених пунктів підпорядкованих міській раді) у 2002—2020 рр.**

Рік	Природний приріст або скорочення (–), тис. осіб	Міграційний приріст або скорочення (–), тис. осіб	Загальний приріст або скорочення (–)	
			тис. осіб	%
2002	– 6,1	1,7	– 4,4	– 0,7
2003	– 5,8	2,0	– 3,8	– 0,5
2004	– 5,7	2,3	– 3,4	– 0,5
2005	– 6,4	1,9	– 4,5	– 0,6
2006	– 5,5	0,6	– 4,9	– 0,7
2007	– 5,5	– 0,4	– 5,9	– 0,9
2008	– 5,0	– 0,8	– 5,8	– 0,8
2009	– 4,1	– 1,5	– 5,6	– 0,8
2010	– 4,1	– 1,3	– 5,4	– 0,8
2011	– 3,7	– 1,2	– 4,9	– 0,7
2012	– 3,3	– 0,5	– 3,8	– 0,6
2013	– 3,6	– 0,8	– 4,3	– 0,7
2014	– 3,7	– 0,7	– 4,4	– 0,7
2015	– 4,3	– 1,2	– 5,3	– 0,8
2016	– 4,7	– 1,3	– 6,0	– 0,9
2017	– 4,9	– 1,7	– 6,6	– 1,0
2018	– 6,1	0,8	– 5,3	– 0,8
2019	– 5,7	0,4	– 5,3	– 0,8
2020	– 7,0	0,5	– 6,5	– 1,0

перепис 2001 р. зафіксував лише 669,0 тис. Таким чином за майже тринадцятирічний період (перепис 1989 р. відбувся у січні, а перепис 2001 р. — у грудні) місто втратило 44,1 тис., або 6,2 % населення [10].

Необхідно зауважити, що під час розгляду статистичних показників треба завжди враховувати адміністративно-територіальні зміни. Вже після проведення перепису 2001 р. відбулося розширення території власне міста (найбільш суттєвим було приєднання до Кривого Рогу у 2002 р. 40-тисячного м. Ігулець). Також зазначимо, що у статистичному обліку набагато частіше стало використовуватися поняття "Криворізька міськрада". Її кордони за роки незалежності не змінювалися. Крім власне м. Кривий Ріг до території міськради входять також селища Авангард, Гірницьке, Коломійцеве та села Новоіванівка та Тернуватий Кут із загальною кількістю мешканців близько 3 тис. [1].

Загалом демографічна ситуація у Кривому Розі є гіршою, ніж загальноукраїнська. Вона навіть є трохи гіршою, ніж у середньому в Дніпропетровській області (див. табл. 1). Проте необхідно також зазначити, що на Дніпропетровщині є низка міст, які зазнали більш великих втрат порівняно з Кривим Рогом (зокрема Нікополь та Жовті Води) [1].

Населення Криворізької міськради у сучасних межах, за період від перепису населення 1989 р. до 1 січня 2021 р. скоротилося майже на 118 тис. [9]. Кривий Ріг втратив 20 % свого населення. Як видно з даних таблиці 2, щорічне скорочення населення у XXI ст. становило від 0,5 до 1 %, причому 2020 рік був одним з двох найгірших в історії. Кількість мешканців Кривого Рогу зменшилася, насамперед, через стабільно високий коефіцієнт смертності серед літніх людей. Крім того, мала кількість новонароджених та відтік населення не давали змоги компенсувати показник смертності. Тенденція останніх років — постійне скорочення народжуваності. У 2020 р. у місті народилося 4 312 дітей, померло 11 327 осіб; відповідно на 100 померлих припадає лише

38 новонароджених. Зазначимо, що даний показник є для Кривого Рогу історичним антирекордом. Ситуація є гіршою ніж на початку XXI ст. Лише за останні 8 років негативне сальдо природного відтворення збільшилося більш ніж удвічі [8].

Населення міста стає все більш літнім. Проте це відбувається не стільки внаслідок зростання середньої тривалості життя, як через численні покоління народжених у 50—60-ті роки (тих хто вийшов на пенсію або збирається виходити) та через нечисленні покоління дітей та підлітків [1].

Зазначимо, що на Дніпропетровщині сумарний коефіцієнт народжуваності (розраховується на 1 жінку) протягом усього періоду незалежності був нижчим, ніж середньоукраїнський. Наприклад, у 2019 р. загальнодержавний коефіцієнт становив 1,23; регіональний — 1,11 [2]. У Кривому ж Розі протягом останніх років (даних за 2019 р. по місту ще немає) був на 0,05—0,1 нижчим ніж регіональний [1]. Він не досягає рівня природного заміщення (2,1), що обумовлює перспективи подальшого зменшення чисельності населення міста. Вкрай низькі коефіцієнти народжуваності вже встигли вплинути на розподіл структури населення Кривого Рогу і стрімке скорочення кількості дітей та підлітків. У майбутньому молоді ще більше бракуватиме через низькі коефіцієнти народжуваності. Якщо у 2011 р. частка осіб віком від 20 до 29 років становила 28 % кількості осіб у віковій групі від 20 до 59 років, то у 2030 р. становитиме лише 20 % [3].

Упродовж першого десятиліття XXI ст. у місті відбулося зростання середньої очікуваної тривалості життя у місті, але у подальшому відповідні показники загальмувалися. У 2019 р. середня тривалість життя в Україні становила 72 роки, то у Кривому Розі — на 5 років менше. А від провідних держав Європи Кривий Ріг за тривалістю життя відставав на 15—17 років, що не заважало загальному збільшенню кількості літніх людей у місті. Водночас зазначимо, що внаслідок високої чоловічої

смертності у Кривому Розі кількість жінок у віці понад 65 років у 2,1 рази перевищує кількість чоловіків цього віку [1].

Міграція також є потенційним чинником депопуляції та зміни статеві-вікової структури населення. З огляду на структуру господарського комплексу Кривого Рогу, її інтенсивність тісно пов'язана із ситуацією на ринку праці. Брак робочих місць посилює міграційні процеси. Економічна криза 2008—2009 рр. суттєво вплинула на мобільність населення. Міграційний відтік населення, який почався у 2007 р., був спричинений оптимізацією кількості персоналу на потужних підприємствах міста, особливо запровадженням програми щодо звільнень за власним бажанням персоналу ВАТ "Арселор Міттал Кривий Ріг". Щоправда, як видно з даних таблиці 2, в останні 3 роки фіксувався міграційний приріст населення, проте, потрібно зазначити, що через неконтрольовану міграцію офіційні показники викликають певні сумніви (на жаль, Укрстат не має змоги якісно відслідковувати процеси трудової міграції з України до інших держав).

Згідно з демографічним прогнозом, підготовленим у рамках Проекту міжнародної технічної допомоги "Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України", очікується, що до 2030 р. чисельність населення зменшиться до 577 тис. осіб [3]. Головним негативним наслідком старіння населення буде підвищення збільшення навантаження на системи охорони здоров'я та соціального забезпечення, а також збільшення загального демографічного навантаження.

Водночас зазначимо, що всі демографічні прогнози в якості бази використовують існуючі показники поточної статистики. Проте вони мають уточнюватися переписами, які необхідно організовувати хоча б один раз за десятиліття. На превеликий жаль, терміни проведення Другого Всеукраїнського перепису населення постійно переносяться. Після його проведення цілком ймовірно будуть неприємні сюрпризи (у т. ч. для Кривого Рогу).

Демографічна криза обумовила виникнення цілої низки серйозних демографічних проблем у місті, які можуть мати негативні наслідки для розвитку Кривого Рогу у багатьох інших сферах. Водночас зазначимо, що деяке збільшення народжуваності наприкінці нульових років також створювало складнощі для наявної кількості освітніх закладів, що негативно впливало на задоволення потреб населення у освітніх послугах (передусім це стосувалося дошкільної освіти). Нове скорочення народжуваності після 2015 р. (воно скоріш за все буде продовжуватися і у першій пол. 20-х рр.) дозволить вирішити дану проблему та поставити іншу — наповнення дітьми існуючою мережі шкіл до дошкільних навчальних закладів (а у перспективі — і вищих, які нещодавно переживали складні часи внаслідок "демографічної ями" наприкінці 90-х — на початку нульових).

Покращення системи надання медичних послуг є одним із найважливіших завдань місцевого самоврядування. Відзначимо, що показник кількості лікарів у розрахунку на 10 тис. осіб у Кривому Розі є у півтора рази нижчим ніж у середньому в Україні. Велика кількість закладів охорони здоров'я у Кривому Розі потребує ремонту та оновлення матеріально-технічної бази [3].

Як і загалом в Україні, головними причинами смертності населення у Кривому Розі були хвороби системи кровообігу та онкологічні [4, с. 45—47]. Водночас у Кривому Розі непропорційно велику частку (удвічі більше, ніж в Україні у цілому) серед причин смертності мали інфекційні хвороби, зокрема туберкульоз. Високим був рівень захворюваності та смертності населення від ВІЛ/СНІДу. Поширення у місті бронхо-легеневі патологій тісно пов'язано із негативним впливом забруднення атмосферного повітря на організм людини. Важка екологічна ситуація у Кривому Розі (місто стабільно утримує сумнівне лідерство в Україні за кількістю шкідливих викидів до атмосфери зі стаціонарних джерел) призводить до виникнення таких захворювань (у т. ч. серед дітей), як хронічний та астматичний бронхіт, бронхіальна астма, емфізема легенів [3].

Зазначимо, що ані в Україні у цілому, ані у Дніпропетровській області, ані у Кривому Розі не приділяється достатньої уваги подоланню демографічної кризи. На відміну від "Стратегії регіонального розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р." [7], "Стратегічний план розвитку міста Кривого Рогу на період до 2025 р." (прийнято у 2016 р.) не містить жодних згадок не тільки про боротьбу з демографічною кризою, але і навіть власне про кризу [6].

Потрібно визнати, що зовсім уникнути подальшого скорочення населення Кривого Рогу у найближчі роки буде неможливим, проте, мінімізація депопуляції та пом'якшення її наслідків має стати одним з ключових завдань місцевої влади, від розв'язання якої буде залежить майбутнє одного з найбільших промислових міст нашої країни. Для вирішення зазначених проблем у сфері народжуваності та сім'ї, можна виділити такі основні напрями регулювання демографічних процесів.

Першим напрямом має бути пряма грошова допомога жінкам, які народжують дитину. На нашу думку, відзначаючи комплексність заходів щодо цього напрямку, потрібно визнати важливість виплати прямої допомоги при народженні дитини. Саме завдяки суттєвому її збільшенню у 2005 р. вдалося суттєво підвищити народжуваність (на загальний рівень народжуваності впливає багато факторів, у т. ч. статеві-вікова структура населення, проте у другій пол. нульових років зростала частка дітей народжених другими та третіми, а також суттєво підвищився сумарний коефіцієнт народжуваності). Державна допомога при народженні дитини допомоги є обов'язком держави, Зазначимо, що з 1 липня 2014 р. вона становить 41 280 гривень і формально не змінювалася протягом 7 років (у 2021 р. також не передбачено жодного її збільшення), а фактично (з урахуванням інфляції) постійно скорочується (державні витрати на неї постійно скорочуються також у зв'язку з падінням народжуваності) [4]. На нашу думку, відповідні виплати мають бути суттєво збільшені, принаймні проіндексовані на показник інфляції. Було б доречним прив'язати їх для прожиткового мінімуму, а також повернути додаткові виплати при народженні другої та третьої дитини (їх було скасовано також у 2014 р.).

З іншого боку, з урахуванням процесів децентралізації, успішні територіальні громади (Кривий Ріг є серед тих міст бюджетні можливості якого дозволяють запровадити відповідну місцеву програму) також мають

передбачати відповідні прямі виплати для своїх мешканців при народженні дитини. Ці гроші в основному витрачалися б на місцевому рівні, підтримуючи місцевий попит. Виплати стимулювали б не тільки народжуваність, але і сприяли б створенню позитивного іміджу громади у молоді, позитивно впливаючи на рішення молодих сімей обирати конкретну територіальну громаду для життя, перетворювали б її на центр соціального тяжіння.

По-друге, необхідно передбачати реалізацію заходів, щоб забезпечувати можливість поєднання зайнятості жінок із народженням і вихованням дитини та впровадження додаткових можливостей на ринку праці для батьків, які працюють. Потрібно сприяти створенню робочих місць із гнучким режимом зайнятості для чого можна було б передбачити економічні стимули та пільги, які підвищували би зацікавленість роботодавців у прийомі на роботу громадян на неповний робочий день.

По-третє, потрібно посилювати молодіжну політику, запроваджувати через неї сімейні цінності. Було б також важливим проводити моніторинг добробуту молодих сімей, рівня їхньої зайнятості, житлових умов та інших показників. На ринку праці міста слід покращити умови працевлаштування для молоді.

Четвертим важливим напрямом регулювання демографічних процесів на місцевому рівні має стати зниження смертності населення молодого й середнього працездатного віку. На нашу думку, найбільші резерви закладені у зменшенні смертності чоловіків віком від 35 до 45 років. Важливо добитися зниження показників смертності населення Кривого Рогу від інфекційних захворювань, хвороб органів травлення і дихання (в тому числі дітей), онкологічних патологій та від зовнішніх причин. На нашу думку, потрібне спрямування додаткових фінансових ресурсів міста на профілактику захворювань та нове медичне обладнання (навіть якщо доведеться зекономити на інших сферах охорони здоров'я). Необхідно також пропагувати відповідальне ставлення населення до свого здоров'я, закликати вести здоровий спосіб життя. Навіть скорочення народжуваності у Кривому Розі, на нашу думку, не може бути підставою для зменшення кількості ліжок (лікарських та акушерських) для вагітних жінок. Необхідно у повному обсязі використати потужності та можливості нового перинатального центру у місті.

По-п'яте, місцевій владі необхідно сприяти привабливості Кривого Рогу для потенційних мігрантів. Позитивне міграційне сальдо є взагалі одним з найважливіших критеріїв ефективності керманців міста (якщо воно не має столичного статусу або інших потужних об'єктивних факторів, які забезпечать міграційний приріст навіть за умов поганого керівництва). Для цього потрібно створення привабливих робочих місць, сприятливого життєвого середовища, підвищення якості надання освітніх послуг вищими навчальними закладами. Подальша міграційна динаміка залежить від зростання соціально-економічних показників розвитку міста.

Окремої уваги заслуговує проблема вимушених переселенців. Дніпропетровщина є областю, яка межує з Донецькою та отримала репутацію форпосту України на сході. Не випадково, що до неї також активно ідуть внутрішньо переміщені особи з тимчасово окупованої тери-

торії, яких можна розглядати як ресурс для вирішення демографічних проблем, у т. ч. у Кривому Розі. Адже суттєва частина переселенців (серед тих хто насправді знаходиться на контрольованій території України) — це люди працездатного віку та молодь. У місті потрібно створити гідні для них умови, сприяти їх інтеграції у міський соціум.

Важливим чинником для того, щоб молоді криворожці залишалися у місті є якісна вища освіта. Тому можна тільки вітати створення у свій час Криворізького національного університету, Державного університету економіки та технологій, а також тимчасове переведення до Кривого Рогу такого потужного закладу вищої освіти, як Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. На нашу думку, ці заклади мають непоганий потенціал для конкуренції на ринку освітніх послуг Дніпропетровської та сусідніх областей (слід враховувати, що до Кривого Рогу традиційно приїздила на навчання певна кількість молоді не лише з сусідніх районів Дніпропетровщини, але і з Кіровоградщини).

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Аналіз демографічних процесів у Кривому Розі свідчить про те що демографічний стан міста є досить складним і характеризується проблемами які потребують комплексного підходу та низки заходів спрямованих на стимулювання народжуваності, зменшення смертності (у т. ч. смертності серед молодих людей) та покращенню міграційного балансу.

Ключовим для стимулювання народжуваності є збільшення прямої державної допомоги при народженні дитини. Місцева влада Кривого Рогу (з урахуванням порівняно непоганих бюджетних можливостей великого промислового міста) також має сприяти збільшенню народжуваності шляхом прямих виплат, а також сприянням створення робочих місць із гнучким режимом зайнятості для жінок, пропагандою сімейних цінностей та здорового життя, покращенням екологічної ситуації у місті та профілактикою захворювань.

Досить важливим є перетворення Кривого Рогу на центр соціального тяжіння для навколишніх територій, що буде сприяти залученню до міста молоді (у т. ч. переміщених осіб з тимчасово окупованих територій) як найбільш мобільної категорії населення.

Зазначені заходи мають бути враховані під час внесення змін до "Стратегічного плану розвитку міста Кривого Рогу на період до 2025 р.", а також під час підготовки наступних стратегічних планів та програм розвитку міста.

Література:

1. Населення (1990—2019) // Головне управління статистики у Дніпропетровській області: офіц. сайт. URL: http://www.dnestrstat.gov.ua/statinfo/ds/2020/ds4_g01.pdf
2. Населення України за 2019 рік: демографічний щорічник / відп. за вип. М. Тімоніна. — Київ: Державна служба статистики України, 2020. — 181 с.
3. Палладіні Ж. Демографічний прогноз до 2030 року для міста Кривого Рогу / Ж. Палладіні, Н. Ходько, Н. Левчук. — Кривий Ріг: РЕОП, 2013. — 40 с.

4. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: закон України від 21 лист. 1992 р. № 2811-XII // Верховна Рада України: офіц. сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>

5. Регіональні медико-соціальні проблеми хвороб системи кровообігу. Динаміка та аналіз / Під ред. В.М. Коваленка та В.М. Корнацького. — Київ: Нац. наук. центр "Ін-т кардіології ім. акад. М.Д. Стражеска" НАН України, 2013. — 240 с.

6. Стратегічний план розвитку міста Кривого Рогу на період до 2025 року // Криворізька міська рада: офіц. сайт. URL: https://kr.gov.ua/ua/st/pg/1004-15583959267_s

7. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року // Дніпропетровська обласна державна адміністрація: офіц. сайт. URL: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Foblrada.dp.gov.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2020%2F08%2FРішення.docx>

8. Формування приросту (скорочення) чисельності населення по містах обласного значення та районах у 2020 році // Головне управління статистики у Дніпропетровській області: офіц. сайт. URL: http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/ds/2020/ds7_m12.pdf

9. Чисельність населення (за оцінкою) по містах обласного значення та районах на 1 січня 2021 року та середня чисельність у 2020 році // Головне управління статистики у Дніпропетровській області: офіц. сайт. URL: http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/ds/2021/ds1_m01.pdf

10. Чисельність та склад населення України // Всеукраїнський перепис населення 2001 года: офіц. сайт. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/ua/results/general/city>

References:

1. The official site of Main Statistical Office in Dnipropetrovsk region (2021), "Population (1990 - 2019)", available at: http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/ds/2020/ds4_g01.pdf (Accessed 1 April 2021).

2. State Statistics Service of Ukraine (2021), *Naselennya Ukrainy za 2019 rik: Demografichnyi schorichnik* [Population of Ukraine for 2019. Demographic Yearbook], Ukrstat, Kyiv, Ukraine.

3. Palladini, J. Hodko, N. and Levchuk, N. (2013), *Demografichnyi prognoz do 2030 roku dlya mista Krivogo Rogu* [Demographic forecast until 2030 for the city of Kryvyi Rih], Kryvyi Rih, REOP, Ukraine.

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "About state aid for families with children", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (Accessed 1 April 2021).

5. Kovalenko, V. M. and Kornatskij, V. M. (2013), *Regionalni mediko-sotsialni problemy hvorob sistemy krovoobigu. Dinamika ta analiz* [Regional medical and social problems of diseases of the circulatory system. Dynamics and analysis], Natsionalnij naukovyij tsentr "Institut kardiologii im. akademika M. D. Strazheska", Kyiv, Ukraine.

6. The official site of Kryvyi Rih City Council (2016), "Kryvyi Rih strategic development plan till 2025", available at: https://kr.gov.ua/ua/st/pg/100415583959267_s (Accessed 1 April 2021).

7. The official site of Dnipropetrovsk Regional State Administration (2020), "Development strategy of Dnipropetrovsk region for the period up to 2027", available at: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Foblrada.dp.gov.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2020%2F08%2FРішення.docx> (Accessed 1 April 2021).

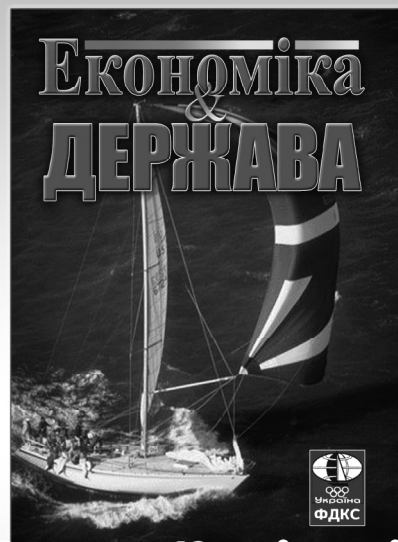
8. The official site of Main Statistical Office in Dnipropetrovsk region (2021), "Formation of population growth (reduction) in cities of regional significance and districts in 2020", available at: http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/ds/2020/ds7_m12.pdf (Accessed 1 April 2021).

9. The official site of Main Statistical Office in Dnipropetrovsk region (2021), "Population by cities of regional significance and districts on January 1, 2021 and the average number in 2020", available at: http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/ds/2021/ds1_m01.pdf (Accessed 1 April 2021).

10. The official site of all-Ukrainian population census 2001 (2003), "The number and composition of the population of Ukraine", available at: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/ua/results/general/city>.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2021 р.

Науково-практичний журнал «ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»

Виходить 12 разів на рік

**наукове фахове видання України
З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ
(Категорія «Б»)**

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643

Спеціальності – **051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.**

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73

Передплатний індекс: 01751